Б.9

ДО ГОСПОДИНЪ

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ДЕБЪРСКОТО ДРУЖЕСТВО "СВ. ИВАНЪ БИГОРЪ"

въ С о ф и я.

- В Р Ъ Ч Е Н О В Ъ С Ъ Б Р А Н И Е

Кратко изложение на положението на българитѣ отъ Дебърско - "Голо Бърдо" и "Поле" останали въ границитѣ на Албания и грижи за тѣхъ - отъ Ср. П. Петровъ.

ГОСПОДИНЪ ПРЕДСЕДАТЕЛЮ,

ПОЧИТАЕМО СЪБРАНИЕ,

Дружеството, което Вие ржководите е съставено отъ българи, произхода на които е отъ "Голо Бърдо" и "Поле" - Дебърско - сега въ Албания.. И не само произхода на тия членове е отъ тамъ, но и сега мнозина отъ тѣхъ имать живи свои братя, сестри и роднини тамъ ... Тѣ всички сж изпълнили единъ свещенъ дългъ, като се организирали нарочно за връски съ своитѣ близки, за грижи за тѣхъ, за съдействие тѣмъ - да постигнатъ благородни народностни права и блага.

Азъ, проникнатъ отъ благородната мисъль, да Ви подпомогна въ цѣлитѣ на това сдружение, като зная, че мнозина изъ между членоветѣ - било че сж далечъ отъ родния край, било че сж отдавна тукъ, било че сж родени и израстнали на голѣма далечина отъ своитѣ близки, малко знаятъ за истинското положение на своитѣ, излагамъ въ настоящето истинското и всестранно положение на Вашитѣ братя въ Албания отъ освобождението на тая държава до днесъ, за да има дружеството предвидъ, когато се грижи и работи за изпълнение на своитѣ високоблагородни цели...

Фонд № 808
Арх. сл. 458
л 318

Високъ народностенъ дългъ ме отведе да обиколя тия Ваши крайща - "Голо Бърдо" и "Поле" презъ лѣтото отъ 1930 година - тъкмо презъ това време, когато Ви отправямъ настоящето, да пре-

-/-/-/-

бродя тия две мѣстности, да се спра въ нѣкои села отъ тѣхъ и да проуча живота, поминъка и духовно - народното състояние на Вашитѣ братя тамъ.

Тъжна и дълга е трагичната история на тия мѣста и на тия Ви братя, но не е изгубена надѣждата, за да бждатъ запазени и спасени тѣ относно народносъта си и тикнати на народностна почва къмъ напредъкъ.

Като споменамъ само за заробването имъ отъ Турция за помохамеданчването, за изгонванията отъ родните краища на болшинството имъ, за тръгването имъ по всички краища на Балкански полуостровъ, за всичко, което изпитаха чрезъ взаимнитѣ борби между албанцитѣ, чрезъ грабежи и дерудеджилъци, чрезъ превратитѣ по заякчването на сегашното положение на Албания, спираме се само за положението имъ следъ освобождението на Албания - особено следъ възкачването на Краль Зогу I на албанския престолъ, защото неможе да се говори за черкви и училища, за учители и свещеници, за права на малцинствата чрезъ време на бързитѣ превърти по опредѣлянето и осигуряването на постоянна Албанска власть и чрезъ време на преминяването Албания отъ ржце въ ржце на държавитѣ, които я обсиждаха и прегазваха.

Въ Албания отъ "Голо Бърдо" оставаха следнитѣ села:

1.- Ланга - 17 кжщи,		10.- Малоострени	- 100 кжщи
2.- Забзунъ - 15 кжщи		11.- Голѣмоострени	- 220 -"-
3.- Борово - 70 -"-		12.- Лѣсичане	- 120 -"-
4.- Себища - 50 -"-		13.- Окщунъ	- 200 -"-
5.- Стеблево-100 -"-		14.- Смолница	- 70 -"-
6.- Клениѣе - 80 -"-		15.- Радовищъ	- 70 -"-
7.- Гинеецъ - 70 -"-		16.- Тучени	- 50 -"-
8.- Требища -600 -"-		17.- Владимирци	- 100 -"-
9.- Врѣбница- 42 -"-		18.- Торбачъ	- 25 -"-

Само три отъ тия села: Ланга, Забзунъ и Борово сж мохамедани албанци, както сж всички други отъ Ланга до Либрашъ, като тампонъ между българитѣ отъ "Голо Бърдо" и тия отъ Охридско и Струшко.

-/-/-/-

Това изкуствено раздѣление на българи отъ българи има успѣхъ само относно религията, а не и въ народностно отношение. Всички дружи села въ "Голо Бърдо" сж чисти български - съ запазени езикъ, нрави, обичаи и сичко, макаръ въ болшинството да сж мохамедани.

Православни българи въ "Голо-Бърдо" имаме сега още въ:

1.- Цѣло село Врѣбница	-	42	кжщи
2.- Въ село Требища	-	8	-"-
3.- Въ село Малоострени	-	10	-"-
4.- Въ -"- Тучепи	-	6	-"-
5.- Въ -"- Пасинки	-	11	-"-
6.- " -"- Голѣмо Острени	-	12	-"-
7.- " -"- Себища	-	7	-"-
8.- " -"- Кленйе	-	24	-"-
9.- " -"- Гинеецъ	-	34	-"-
10.- " -"- Скеблево	-	22	-"-

Всичко около 180 кжщи - около 1,000 души българи православни и 10-тѣхъ хиляди мохамедани българи-всичко имаме около 11,000 души българи въ "Голо Бърдо" - чисти българи безъ никакъмъ примесъ.

Въ "Поле" положението е друго. Тамъ има 41 села въ две отъ които само останаха православни българи; всички други сж албанци мохамедани.

Българи има:

1.- Цело Горно Кърчища	-	42	кжщи
2.- Половина село Жрбене	-	32	-"-
и 3.- Въ градъ Пишкупия	-	10	-"-

Всичко православни българи въ "Поле" около 80 кжщи - около 500 души.

Българитѣ отъ селата: Долно Кърчища, Деоляне, Обоки, Макелари и др. сж изселени вече, а въ турско време и въ тия села имаxме българи, български черкви и български училища.

И въ "Голо Бърдо" и въ "Поле" българитѣ сж въ сгѣстеность.

-/-/-/-

Фонд № 808
Арх. ед. 458
л 315

За мохамеданитѣ българи ва първо време трѣбва само български книги, български училища и читалища; а ва православнитѣ и това и българско богослужение.

Иматъ ли българитѣ въ тия мѣста спомнатитѣ народностни и културни блага отъ освобождението на Албания до сега? Нѣматъ. Защо? Тоя въпросъ ще се обяснява по-долу:

Отъ освобождението на Албания до 1927 година въ всички православни села отъ мѣстноститѣ "Голо Бърдо" и "Поле" се служило отъ български свещеници на славянобългарски езикъ-макаръ не редовно Въ тия села сж се черкували и тия православни, които по нѣколко къщи живѣятъ между мохамеданитѣ българи отъ другитѣ села.

Свещеникъ Миленко Христовъ отъ село Стеблево е служелъ само до извѣстно време на с.с. Стеблево, Кленйе и Гинеецъ.

Свещеникъ Спасо Тасевъ служелъ въ Пасинки.

Свещеникъ Иванъ Търпеновъ отъ село Дрѣнокъ служилъ въ с. Врѣбница и на тия българи православни, които живѣли въ Требища, Малоострене и др. въ "Голо Бърдо".

Свещеникъ Търпе Симеоновски е служилъ въ село Кърчища - "Поле".

Въ Обоки и Ярбеле служили свещеницитѣ Тодоръ Аврамовъ и Аврамъ Поповъ - последния умрѣлъ още въ турско време.

Повечето отъ тия свещеници дохаждали до 1924 година отъ Дебъръ и по-после рѣдко сж ги пропускали.

Опредѣлиха се окончателнитѣ граници между Сърбия и Албания въ Дебърския край. Свещеникъ Миленко Христовъ се е прехвърлилъ заедно съ цѣла енория въ Македония подъ Сърбия и основалъ тамъ Ново Стеблево и станалъ сръбски свещеникъ. Другитѣ свещеници, които дохаждали преку граници, за да обслужватъ на всички православни българи отъ "Голо Бърдо" и "Поле", били възпрепятствани да прехвърлятъ границата. Будинъ Петровъ - голѣмъ родолюбецъ отъ Кленйе - повикалъ свещеникъ Стоянъ Кузмановъ отъ монастира Св. Иванъ Владимиръ, дѣто билъ избѣгалъ отъ Сръбско гонение, за да обслужва всички села въ двете мѣстности до 1927 година Кръстовденъ. Но той билъ наклеветенъ

отъ мохамеданизирани албанци - сръбски орждия и билъ изпъденъ въ България, гдето и умрелъ.

Нѣкои първенци отъ село Врѣбница станали причина, да се иска свещеникъ за тия две мѣстности отъ Сръбската Църква и Дебърската Митрополия имъ ржкоположила свещеникъ Вельо Тасевъ отъ село Брощица. Но и той не е могалъ да се задържи повече отъ година време. - Служелъ е до 1928 година Кръстовдень. Него Албанското Правителство изгонило, за гдето е почналъ да чертае статистики и да прави списъци за "сърби въ Албания".

И по тоя начинъ православнитѣ българи отъ двѣтѣ мѣстности-останали безъ свещеникъ - за срамъ предъ свѣта и за грехъ предъ Бога всички наши братя - православни българи въ "Поле" и "Голо Бърдо" - година и половина близо две останаха безъ свещеникъ и кръщавали, венчавали, погребявали презъ това време, безъ да изпълнятъ Християнскитѣ закони. Принудени били значи, като чели това е била официалната Албанска цель - да приематъ свещеници отъ Албанската Църква, албанци и да имъ служатъ на албански езикъ. Чакъ следъ като се подписа протоколъ за взаимность по даване народностни права - на българитѣ въ Албания и на албанцитѣ въ България презъ 1932 г. Албанската Църква ржкоположила българина отъ село Гинеецъ

за свещеникъ на православнитѣ българи отъ горе-споменатитѣ две мѣстности. Той - било че е малоученъ, било че е самъ, неможе да задоволи църковно-религиознитѣ нужди на тамошнитѣ българи. Последнитѣ оставатъ почти пакъ безъ свещеникъ.

И по учебното дѣло нашитѣ българи тамъ не сж щастливи - - да иматъ български училища, каквито сж имали въ турско време.

Презъ 1914 година Министъръ на Просвѣщението е билъ Асанъ беи Прищина и е разрешилъ на българитѣ въ Албания, да си открияТъ български училища. Отъ тукъ сж отишли за всѣкждe, гдето въ Албания има българи назначени училищни дейци. За Вашитѣ мѣста били назначени и отишли до градъ Дурацо - тогава столица на Краль Витъ и мѣстопребиваване на Българската легация:

-/-/-/-

НБКМ ☆ БИА
Фонд № 808
Арх. ед. 458
л. 314

1.- Христо Анастасовъ, отъ село Пасинки.
2.- Мино Зафировъ
3.- Стоянъ Лазаровъ и всички отъ вашитѣ мѣста.
4.- Мартинъ Попъ Арсовъ

Тѣ не сполучили да отидатъ по мѣстоназначенията си, защото тъкмо тогава се е дигналъ бунтъ въ Тирана отъ Есатъ Паша противъ Краль Витъ. Мино Зафировъ и Стоянъ Лазаровъ избѣгали въ Сърбия и станали Сръбски учители. Мартинъ Попъ Арсовъ си е дошелъ въ България и още е тукъ на разни служби; а Христо Анастасовъ останалъ временно, като чиновникъ въ Дурацо при българската легация и по-после си отишелъ при семейството си въ Дебъръ.

Презъ 1927 година е билъ назначенъ покойния Димитъръ Илиевъ отъ с. Врѣбница /Албания/, като чиновникъ при Българската легация въ Тирана съ повѣрителна цель да посети Вашитѣ мѣста, да изучи условията и да препоржча, що да се прави, за да се сдобиятъ Вашитѣ и наши братя тамъ съ църковно-училищни права и дейци.

За умрелъ лошо не се говори и не трѣбва да се говори. Той не отиде по селата, не отиде и въ родното си село, не представи и съ рапортъ година и половина време, какъ стоятъ нашитѣ работи тамъ и не препоржча мѣрки.

На края отъ 1928 година отидохъ азъ въ Албания, съ цель да изуча тая страна. Въ две и половина години обиколихъ я, изучихъ я отъ много страни - обиколихъ всички мѣста, гдѣто има българи и изучихъ всички нужди на тия наши братя тамъ - презъ 1930 година тъкмо презъ срѣдата на месецъ Юлий обиколихъ Вашитѣ мѣста отъ единия до другия край, като навлезохъ отъ къмъ Либрашъ презъ цѣло "Голо Бърдо" и презъ цѣло "Поле", върнахъ се въ Тирана презъ Булчица и Горибърдъ.....

Както по-горе Ви излагамъ накратко положението на Вашитѣ братя тамъ - особено лишенията имъ отъ всѣкакви народностни права, така надълго и на широко /въ сто рапорта/ съмъ изложилъ, гдѣто трѣбва тукъ и съмъ препоржчалъ разни начини на действие отъ страна на българската интелигенция, Българското Правителство и отъ страна на всички сѣвнателни българи. Това донѣкъде съмъ направилъ достояние и на бъл-

гарското общество чрезъ писание и сказки. Изложилъ съмъ и предъ всички отъ Дебърско въ едно братствено събрание.

Въ начинитѣ, които трѣбва да се употрѣбятъ, за да се сдобиятъ съ учители, съ свещеници и съ народностни права нашитѣ брата по тия Ваши родни села, препоржчвахъ кандидати за учители - се родомъ отъ тамъ.- Тукъ въ България има съ висше образование, съ военно, съ гимназиялно, съ педагогическо и др. Препоржчахъ съ именни списъци и за учители да навначатъ и за свещеници да ржкоположатъ, както и да се приготватъ такива, за да има винаги за тия мѣста подготвени учители и свещеници, препоржчахъ пакъ по списъкъ кандидати на младежи отъ тамъ за стипендии тукъ по педагогическитѣ и по свещеническитѣ училища.

Убеждавахъ Вашитѣ братя - останали тамъ да даватъ заявления - изработвахъ имъ заявленията, намирахъ хора да имъ ги преведатъ безплатно на албански, давахъ имъ ги готови да ги подпишатъ и подадатъ на Албанското Правителство - да искатъ съ тия заявления български училища и български свещеници. Нѣкои села в цѣли български православни - отказаха да подпишатъ и да подадатъ заявления. Само българитѣ отъ село Кленије подадоха такъво заявление - благодарение на голѣмото родолюбие на Будинъ Петровъ отъ това село - предприемачъ въ Тирана.

За мохамеданитѣ българи поискахъ Корана преведенъ на български, за да го раздадажх да го четатъ, като увѣренъ, че подиръ Корана ще отиде и Библията между тия наши братя, които преди двеста години насила съ помохамеданчени.

И за еднитѣ и за другитѣ изисквахъ отъ Правителството, отъ издателства, отъ частни лица и отъ братствата (включително и отъ Вашето) книги, учебници и календари на български езикъ. Получиха се отъ нѣкои мѣста повече пъти и по-голѣми количества, отъ други по-малко и се пръскаха всѣкждe и по Вашитѣ села. Четеха се съ охота и наслада, разбира се,

На нѣкои които четеха български книги и вестници нѣкои фанатици мохамедани албанци правеха строги бележки, за да не четатъ; но това не попречи пакъ да се пращатъ и хората пакъ да четатъ. - Не е възможно официално и прямо да се запрети..... "Ако може", казватъ си нѣкои албанци.

-/-/-/-

НБКМ ☆ БИА
Фонд № 808
Арх. сд. 158
п. 115

-/-/-/-

На Алекси Камбуровъ отъ село Горно Кърчища единъ познатъ албански първенецъ въ Тирана се е опиталъ да му запрещава, да чете български вестници.

Мохамеданизирани албанци си позволяваха да запрещаватъ на българитѣ - особено на мухамеданитѣ българи, да говорятъ на майчения евикъ - български.

Единъ бегъ въ Шкодра се опита да запрещава да говори съ своитѣ съселяни на български евикъ на Фаидъ Джемаиловъ отъ село Требища, но последния се опълчи строго противъ бега и го застрами. Селяни отъ Требища говорили въ едно кафене на своя български евикъ въ гр. Дурацо гдѣто полицейски се е опиталъ да имъ запрети, че били мохамедани и не трѣбвало да говорятъ на "мрѣсния български евикъ"; но тѣ рипнали да се биятъ съ него, за дето чули отъ устата му гнусни думи за майчения си евикъ.

Фанатикъ учитель въ село Требища наказалъ ученика Спасъ Стефановъ, родомъ отъ село Врѣбница презъ 1928 година, като му напълнилъ устата съ лютивъ червенъ пиперъ, само защото е говорилъ въ двора на училището на български евикъ; а Вие знайте, че въ Требища не знаятъ другъ евикъ освенъ български.

Търпеновъ - търговецъ отъ Дебъръ презъ 1930 год. прибѣгна въ Албания отъ Сръбско гонение. Албанската власть, само задето се казалъ българинъ, не му позволила да живѣе въ Албания.

Христо Анастасовъ избѣга 1929 г. въ една клета зима отъ Дебъръ въ Албания и само защото се каза българинъ предъ елинизирания околийски началникъ въ Зѣркенъ го изпратили въ Бератъ на заточение подъ полицейски надзоръ и го държаха 19 месеци тамъ, макаръ да е родомъ отъ село Пасинки /Албания/ и макаръ да има братъ и майка въ родното село и другъ братъ съ своя кжща въ Тирана.

Опастностьта дохажда повече отъ нашето нехайство, отъ нашето непостоянство и слаба заинтересованость, които подхранватъ въ албанската интелигенция и въ нѣкои албански официални кржгове надѣждата, че по тоя начинъ - полека полека - може да се албанизиратъ българитѣ тамъ. Тѣ си казватъ: "българитѣ не се завзиматъ сериозно съ исканията

-/-/-/-

си, дѣцата имъ се учатъ албански, въ черквитѣ имъ се служи на албански, въ казармитѣ се възпитаватъ и учатъ на албански, бждещето имъ поколение ще навикне да си служи само съ албански езикъ".

На тая тайна надѣжда - на това тайно албанско намерение ние трѣбва да имъ противопоставимъ нашето народностно съзнание, нашитѣ явни искания, нашото постоянство въ исканията, нашото безстрашно действие за народностни права, защото албанцитѣ не ще могатъ да отказватъ явно и не ще могатъ да се извиняватъ съ нищо.

Азъ нѣмамъ нито по-голѣми права, нито сила, да налагамъ на албанцитѣ да изпълнятъ това що изявяватъ за български народностни права; но никой неможе да ми скове ума, да ми запуши устата, за да казвамъ истината и да апелирамъ къмъ всички, които има, що да сторятъ - даже и къмъ албанското правителство, за да се даде на българитѣ народностни права въ Албания. Не да се казва, че се дава, но да се даде въ действителность.

Дългъ да ратуватъ иматъ:

1.- Самитѣ българи тамъ, макаръ да сж останали малко, по прости и по-бѣдни - нѣкжде повече само жени.

2.- Българитѣ, които сж тукъ, а сж родомъ отъ тамъ - въ случая Вие и всички отъ Дебърското братство.

3.- Българската интелигенция и Българския народъ въ България.

4.- Българското правителство.

5.- Албанското правителство. и

6.- Албанскитѣ сдружения въ България.

Трѣбва да се разбере отъ всѣки българинъ и отъ всѣки албанецъ, че народностни права на българитѣ тамъ е висша цель за Албания и голѣмъ държавенъ интересъ, защото сърбитѣ обосноваватъ претенции за албанска земя, като искатъ да прокаратъ въ смѣткитѣ си за сърби българитѣ въ Албания.

Що остава тогава?!: Всички да се запретнемъ, кои какво може, кой за какво е длъженъ и способенъ да извърши, за да сполучимъ. Вие най-много трѣбва да бдите и да действувате и прямо и да въздей-

-/-/-/-

Фонд № 808
Арх. ед. 458
л 316

ствувате върху всички, за да бъдете подкрепени и да сполучите. Това е и ще бъде венецъ на Вашитѣ цели, които сте си поставили въ устава на сдружението.

Азъ ще бъда на Ваше разположение, да Ви помагамъ, като човѣкъ, който е изучилъ всестранно въпроса, подигналъ съмъ го и ще постоянствамъ да го изнасямъ предъ обществото.

На Ваше разположение ще поставя и моитѣ явни и тайни рапорти, които съдържатъ нуждитѣ данни и факти и въ които съ изложени всички начини на дѣйствие; - Какво да се иска и кое отъ кждѣ да се иска-Вие знаете и се сещате.

Напредъ, напредъ, Богъ да ни помогне. Да живѣе идеала за народностни български права въ Албания.